

מה הלאה: אסטרטגיה למאבק על הדמוקרטיה #1

מעבר לקרב הבלימה

המחאה הציבורית הנרחבת שמתנהלת בחודשיים האחרונים נגד ההפיכה המשטרית שמקדמת ממשלת נתניהו-בן-גביר מוכיחה כי בישראל קיים מחנה ליברלי רחב, אנרגטי ונחוש. המאבק מוציא לרחובות מדי שבוע מאות אלפי מפגינים, ומצליח לגייס שדרות רחבות בציבור הישראלי שנטו עד כה להתבונן בתהליכים הפוליטיים מהצד. בתוך שבועות ספורים, הצליחה המחאה לייצר לגיטימציה ציבורית לצעדים מרחיקי לכת, עד כדי נכונות לאי-ציות אזרחי של מגזרים מרכזיים בחברה הישראלית.

למחאה ספונטנית ומבוזרת יש יתרונות גדולים, אך גם חסרונות מובנים. בראשם, חוסר היכולת לאמץ סדר-יום פוליטי מגובש ואסטרטגיה ארוכת-טווח. סוד כוחה של המחאה טמון בהתמקדותה בדרישה הקונקרטית לעצירת יוזמות החקיקה האנטי-דמוקרטיות המונחות כעת על השולחן. אולם, בקרוב תיתקל תנועת המחאה באתגרים חדשים, שבהיעדר מנהיגות מקובלת או אסטרטגיה פוליטית מוסכמת עלולים לפזר ולפרק אותה. בראש ובראשונה, התמקדותה של המחאה בבלימת יוזמות החקיקה לריסוק מערכת המשפט תציב את המחנה בפני שוקת שבורה במידה והיוזמות יעברו בקריאה שלישית בכנסת בשבועות הקרובים. זוהי גם האסטרטגיה של הממשלה מול המחאה הנרחבת – לצלוח את השבועות הקרובים, מתוך ציפייה שהמחאה תדעך מעצמה לאחר שהקואליציה תברך על המוגמר. על כן, יש להיערך כבר עכשיו לאפשרויות השונות שהעתיד הקרוב עשוי להביא, ובראשן האפשרות הסבירה – אם כי בפירוש לא וודאית – שיוזמות החקיקה השונות יתקבלו וההפיכה המשטרית תהפוך לחוק.

שלושה תרחישים אפשריים עומדים על הפרק: (1) אישור החוקים לביטול עצמאות מערכת המשפט באופן חד-צדדי על-ידי הקואליציה; (2) העברת החוקים בגרסה מרוככת במסגרת פשרה כזו או אחרת, תוך שיתוף פעולה של גורמים באופוזיציה; (3) נסיגה של הקואליציה מיוזמות החקיקה העיקריות לאור הלחץ הציבורי. על אף שהתרחיש השלישי יסמן הצלחה מסחררת של תנועת המחאה, והתרחיש הראשון יתפרש ככישלון מהדהד – אף אחד מהתרחישים הללו לא יסמן את סוף המאבק של נתניהו-רוטמן-בן-גביר בדמוקרטיה הישראלית, ולא אמור להוביל להתפוגגות המחאה. הסכנה למאבק בהפיכה המשטרית נובעת מכך שתנועת המחאה תופסת את פעולותיה כקרב בלימה קצר טווח נגד יוזמות החקיקה הספציפיות שעומדות על הפרק. אולם, תנועת המחאה תעמוד במשימה שהציבה לעצמה – שמירה על הדמוקרטיה בישראל – רק אם תאמץ מטרות פוליטיות ארוכות טווח, המכוונות אל מעבר לגל החקיקה הנוכחי.

שלושה תרחישים אפשריים - ואיך להיערך לכל אחד מהם:

(א) החקיקה עוברת כפי שהיא

יש להיערך כבר עכשיו לאפשרות הסבירה שיוזמות החקיקה יעברו בקריאה שלישית בכנסת. בשלב זה, המאמץ יצטרך לעבור מקרב בלימה - למאבק על החלפת השלטון בבחירות הקרובות.

גם אם החוקים יאושרו כפי שהם על ידי רוב קואליציוני זמני, אין כל סיבה להתייאש, להרים ידיים או לעצור את המאבק. להיפך: בתרחיש כזה, על המחנה הדמוקרטי בישראל להחריף את המחאה, ולפעול ליצירת התנאים הפוליטיים להשבת הדמוקרטיה על כנה, על-ידי החלפת ממשלת הימין האנטי-דמוקרטי. על המחאה להיערך מחדש כתנועה ארוכת טווח שמטרתה איננה בלימת חוקים ספציפיים אלא החלפת השלטון ודחיקת הכוחות האנטי-דמוקרטיים בישראל למקומם הראוי – בשולי-השוליים של החברה הישראלית, חסרי כוח וחסרי נראות.

(ב) החקיקה עוברת בגרסה מרוככת בתמיכת עריקים מהאופוזיציה החוברים לממשלה

בתרחיש השני, עריקים מהאופוזיציה חוברים לממשלה - בסבירות גבוהה בתיווך נשיא המדינה וקבוצת המשפטנים השמרנים שהתכנסה סביבו - על-מנת להעביר גרסה חלקית של שינוי המשטר, באצטלה של הסכמה רחבה. במקרה כזה, הסכנה הינה שמחנה המחאה יתפצל לתומכים בפשרה ומתנגדיה, והלכידות והאנרגיה שמאפיינות את המחאה כיום יתפוגגו. זאת, על אף שבתנאים הקיימים לא קיימת פשרה אפשרית שלא תערער את יסודותיה של הדמוקרטיה הישראלית.

גם בתרחיש כזה, כישלון קרב הבלימה עלול לייאש, לפצל ולפזר את הציבור האדיר שנלחם היום ברחובות. ללא מטרות ברורות וארוכות טווח להחלפת השלטון, המחאה עלולה לגווע. חשוב שנפעל לגיבוש מטרות אלה - והשגת כלים למימושן - כבר כעת. כמו כן, יש להיערך להתנגד לכוחות הפוליטיים שיובילו פשרות רקובות על חשבון הדמוקרטיה הישראלית.

(ג) החקיקה מבוטלת

בתרחיש השלישי, ממשלת נתניהו-רוטמן-בן-גביר נכנעת ללחץ הציבורי ונסוגה לחלוטין מיוזמות החקיקה הנוכחיות. תנועת המחאה מכריזה על ניצחון, והמחנה הליברלי מתפזר בתחושה של חזרה לשגרה. כיוון שעתידן הפוליטי והמשפטי של דמויות מובילות בממשלה תלוי בהעברת החקיקה, זהו התרחיש הפחות סביר מבין השלושה. אך גם הוא טומן בחובו סכנות למאבק על הדמוקרטיה הישראלית. בלימת יוזמות החקיקה המונחות כעת על השולחן לא תשנה במאום את תמונת המצב היסודית: כלומר, התנאים הפוליטיים שאיפשרו לימין האנטי-דמוקרטי להביא את מדינת ישראל אל סיפה של הפיכה משטרית יישארו על כנם.

יוזמות החקיקה הנוכחיות מתגלגלות במוסדות השונים של הימין הדתי - מהמכון לאסטרטגיה ציונית ועד פורום קהלת - כבר שני עשורים. הימין האנטי-דמוקרטי נאמן לאימרה "עם הנצח לא מיוחד מדרך ארוכה" ומממש אותה

כתוכנית עבודה פוליטית. אין כל סיבה להניח שהפסד נקודתי ישנה את מטרת העל של הימין האנטי-דמוקרטי, או את נחישותו להילחם עבורה: הפיכת מדינת ישראל ממדינת לאום חופשית ודמוקרטית - גם אם לא מושלמת - למדינת הלכה בדלנית, משיחית, מושחתת ואוטוריטרית. אפילו ניצחון רגעי בקרב הנוכחי לא יעצור את המאבק על דמותה של מדינת ישראל, והסיבוב הבא עלול להתנהל בתנאים יותר. על כן, אין לנו את הפריזוילגיה לעצור את המאבק - גם במקרה הבלתי-סביר של עצירת החקיקה. המטרה, כאמור, צריכה להיות הבסת הימין האוטוריטרי ושינוי התנאים שאפשרו לו לקדם את ההפיכה המשטרית מלכתחילה. כל עוד הימין המתנחלי והימין הביביסטי יוותרו הכוחות הפוליטיים המניעים את הפוליטיקה הישראלית, אופייה הדמוקרטי החופשי של ישראל יישאר בסכנה.

שתי סכנות שמחייבות היערכות מראש:

הסלמה ביטחונית

לאור האלימות הגוברת בשטחים וליבוי האש מצד השר לביטחון לאומי, לא יהיה מופרך לצפות שהעתיד הקרוב יביא איתו הידרדרות ביטחונית, שאף עלולה להביא לפרוץ אינתיפאדה של ממש. במצב כזה, ינסו בימין האנטי-דמוקרטי לדכא את המחאה בשם הסיסמא "שקט, יורים", ולסמן את המפגינים נגד הממשלה כבוגדים. על מנת שלא להיכנע לנרטיב העוצמתי הזה, אשר שיתק מחאות רבות בעבר, יש להיערך להסביר לציבור את הקשר הבל-יינתק בין ממשלת נתניהו-סמוטריץ-בן-גביר לבין ההתלקחות הביטחונית. אלה לא זירות נפרדות: אותם פירומנים שמתפרעים ומסכנים את ביטחון המדינה בחווארה הם שמנסים לשנות את אופייה בכנסת.

משבר חוקתי

אם יוזמות החקיקה האנטי-דמוקרטיות יעברו - בין אם במלואן או בגרסא חלקית - בית המשפט העליון יאלץ להכריע כיצד לפעול. בהנחה שבג"צ יפסול את החוקים, כצפוי, ממשלת הימין האנטי-דמוקרטי עלולה לבחור שלא לציית, מה שיוביל למשבר חוקתי. במצב של משבר חוקתי, לא ברור כוחו של מי יכריע - הרשות המבצעת או הרשות השופטת - ולצד מי יתייצבו כוחות האכיפה. זהו תרחיש שנשמע רחוק מאוד מהמציאות בישראל, אך עלול להתממש בקרוב, שכן קשה להאמין שבית המשפט לא יפסול את החוקים הבלתי-חוקתיים - או שהממשלה תבחר לציית לו.

לאור התרחישים המתוארים לעיל, יש להיערך למאבק ארוך טווח בימין האנטי-דמוקרטי. מטרת המאבק אינה בלימת יוזמות החקיקה שעל השולחן, כי אם שינוי המפה הפוליטית שהביאה את מדינת ישראל למשבר הנוכחי. כדי לממש מטרה זו על המחנה הליברלי להתמקד בשני יעדים:

1. החלפת השלטון הנוכחי בקואליציה דמוקרטית רחבה המורכבת מנציגי כל מרכיבי החברה הישראלית המעוניינים לבצר את משטרה הדמוקרטי.

2. הרחקת הכוחות האנטי-דמוקרטיים - ובראשם הימין המתנחלי - מכל מוקדי הכוח עליהם השתלטו בעשור האחרון.

מכאן עולה הצורך לתרגם את המחאה הספונטנית להתארגנות פוליטית אפקטיבית. מחאות קודמות, שהניעו גם הן ציבורים רחבים (בראשן המחאה החברתית של 2011), נכשלו בגיבוש כוח פוליטי ועל כן לא הביאו לתוצאות משמעותיות. מבחינה זו, ניסיון ההפיכה המשטרית מספק הזדמנות נדירה. זה שנים ארוכות שהימין, על מפלגותיו ומוסדותיו השונים, מתפקד כמחנה פוליטי מגובש, בעוד המחנה הדמוקרטי חסר כיוון, מפולג ומסוכסך. באופן טבעי, הגורמים המרכיבים את ישראל החופשית שונים ומגוונים וחלוקים ביניהם בנושאים רבים. עד כה מנעו הבדלים אלה את גיבושה של זהות קולקטיבית וכן שיתוף פעולה קונקרטי. ההפיכה המשטרית חשפה את מטרותיו האנטי-דמוקרטיות ואופיו האוטוריטרי של הימין הדתי, ובכך כוננה מחדש מחנה דמוקרטי ישראלי בעל מטרה משותפת.

בשבועות הקרובים ייבחן המחנה ביכולתו לזהות נכונה את האתגר שמציבה ההפיכה המשטרית: לא יוזמת חקיקה מוגבלת, שניתן לבלום באמצעות מחאה נקודתית או פשרה, כי אם שלב אחד במאמץ כולל וארוך-טווח להפוך את ישראל מדמוקרטיה ליברלית (פגומה וטעונת שיפור), לדמוקרטיה חלולה בעלת שלטון סמכותני וצביון של מדינת-דת. זיהוי האתגר יהיה שלב ראשון בגיבושו של מחנה פוליטי מתפקד שבכוחו להציל את מדינת ישראל מהאיום הנוכחי, ולבסס אותה מחדש על יסודות דמוקרטיים-ליברליים איתנים.